

ALICJA HRUZD

Edukacja międzykulturowa – dokonania, problemy, perspektywy

Cieszyn – Ustroń, 17–19 października 2011 roku

Początek roku akademickiego jest okresem rozpoczęcia zajęć dydaktycznych, a także impulsem do wznowienia dysput naukowych w środowiskach akademickich. Tradycyjnie już przedstawiciele krajowych ośrodków naukowych oraz goście zagraniczni zainteresowani problematyką edukacji międzykulturowej zjeżdżają na Śląsk Cieszyński, by w czasie trzydniowych konferencji organizowanych przez pracowników Uniwersytetu Śląskiego dzielić się swoim dorobkiem, przemyśleniami, a także wątpliwościami.

W dniach 17–19 października 2011 roku XVI ogólnopolską sesję naukową z udziałem gości zagranicznych zorganizował Zakład Pedagogiki Ogólnej Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie wraz z Wyższą Szkołą Pedagogiczną Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie oraz Stowarzyszeniem Wspierania Edukacji Międzykulturowej. Spotkanie stanowiło kontynuację rozważań podjętych na poprzednich konferencjach¹, a głównym obszarem dyskusji uczynio-

¹ Wcześniejsze spotkania naukowe na Śląsku Cieszyńskim obejmowały następujące obszary tematyczne: „Osobowość i plany życiowe dzieci z Zaolzia” (1993), „Edukacja i problemy pogranicza” (1996), „Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie” (1998), „Rodzina – Wychowanie – Wielokulturowość” (1999), „Przemiany świadomości społecznej na pograniczach” (2000), „Kwestie wyznaniowe w społecznościach wielokulturowych (stereotypy, problemy edukacyjne, współczesne wyzwania społeczne)” (2001), „Świat wartości i edukacja międzykulturowa” (2002), „Język, komunikacja i edukacja w społecznościach wielokulturowych” (2003), „Przemiany społeczno-cywilizacyjne a edukacja szkolna – problemy rozwoju indywidualnego i kształtowania się tożsamości” (2004), „Polityka społeczna i oświatowa a edukacja międzykulturowa” (2005), „Edukacja międzykulturowa na Pograniczu w pierwszych latach rozszerzonej Unii Europejskiej” (2006), „Socjalizacja i kształtowanie się tożsamości w warunkach wielokulturowości” (2007), „Socjopatologia pogranicza a edukacja” (2008), „Społeczne, kulturowe i edukacyjne konteksty pedagogiki międzykulturowej” (2009), „Pedagogika międzykulturowa wobec wykluczenia społecznego i edukacyjnego” (2010).

no zagadnienia edukacji międzykulturowej, uwzględniając trzy perspektywy – dokonania, aktualne problemy oraz jej przyszłość.

Cieszyńska konferencja naukowa zgromadziła reprezentantów różnych dyscyplin naukowych (m.in. pedagogów, etnologów, socjologów oraz teologów). Różnorodność doświadczeń i punktów widzenia przybyłych na konferencję naukowców zainteresowanych problematyką edukacji międzykulturowej pozwoliła uzyskać szerokie – interdyscyplinarne – spojrzenie na zagadnienia zapowiedziane w temacie konferencji.

Podniosły charakter konferencji naukowej został podkreślony miejscem spotkania uczestników z władzami uczelni, które – po raz kolejny – odbyło się w Sali Sesyjnej Ratusza Miejskiego w Cieszynie. Uroczystego otwarcia konferencji dokonali prof. zw. dr hab. Halina Rusek – Dziekan Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie oraz prof. zw. dr hab. Tadeusz Lewowicki – Przewodniczący Komitetu Naukowego i Organizacyjnego konferencji, który przypomniał uczestnikom ideę cyklicznych spotkań naukowych w Cieszynie, poświęconych problematyce edukacji wielo- i międzykulturowej. W dalszej części prof. Lewowicki nakreślił najważniejsze obszary tematyczne tegorocznej konferencji i zaprosił uczestników do owocnych obrad.

Konferencja przebiegała w ramach dziewięciu sesji tematycznych:

- szkoły i wspólnoty religijne – laboratoria międzykulturowości na pograniczach;
- religia i religijność przestrzeni spotkania, komunikacji i dialogu;
- problemy, wyzwania i szanse społeczności pogranicza;
- edukacja międzykulturowa – obszar praktyki szkolnej;
- zadania szkoły w zakresie edukacji regionalnej;
- wyzwania i dokonania edukacyjne polskich szkół za granicą – historia i współczesność;
- wymiar religijny międzykulturowości i edukacji międzykulturowej w społecznościach wielokulturowych;
- wspólnota religijna – szansą czy ograniczeniem zaangażowania młodzieży w dialog i współpracę międzykulturową;
- metodologiczne aspekty badań międzykulturowych i pedagogiki międzykulturowej – dokonania, problemy, perspektywy.

Pierwszą część spotkania poprowadził prof. zw. dr hab. Tadeusz Lewowicki. Zgromadzeni goście mogli wysłuchać prof. zw. dr hab. Jerzego Nikitorowicza (Uniwersytet w Białymstoku), który zaprezentował funkcje współczesnej szkoły w kontekście wyzwań społeczeństwa wielokulturowego. Ukazanie działań społecznych i doświadczeń różnych krajów europejskich w zakresie funkcjo-

nowania instytucji edukacyjnych zmusiło do refleksji nad kierunkiem (właściwych?) działań podejmowanych aktualnie w zmieniającej się i coraz bardziej wielokulturowej rzeczywistości społecznej.

Interesujące spojrzenie na międzykulturowość przedstawił ks. prof. dr hab. Marian Nowak (Katolicki Uniwersytet Lubelski), który – przywołując i parafrazując słowa Jana Pawła II – potraktował szkoły, parafie oraz wspólnoty religijne jako swoisty tygiel, a w konsekwencji laboratorium międzykulturowości².

Wpisując się w dotychczasową tematykę, szerokie spojrzenie na religijne akcenty w europejskiej edukacji międzykulturowej zaprezentował prof. zw. dr hab. Wiktor Rabczuk (PEDAGOGIUM w Warszawie). Profesor omówił inicjatywy i działania instytucji europejskich (m.in. Rady Europy, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie) w zakresie dialogu międzykulturowego oraz ich implikacje.

W drugiej sesji obrady poświęcono *religii i religijności ujętej jako spotkanie, komunikacja i dialog* – tę część spotkania poprowadziła prof. zw. dr hab. Halina Rusek. O religijności jako przestrzeni spotkania i jej znaczeniu w edukacji międzykulturowej mówiła prof. zw. dr hab. Katarzyna Olbrycht (Uniwersytet Śląski, WEiNoE), podkreślając zarazem, że religijność jest niezwykle ważną formą poznawania człowieka, a także istotną częścią kontaktów międzykulturowych.

Prof. UwB dr hab. Mirosław Sobecki (Uniwersytet w Białymstoku) przedstawił koncepcję religii jako przestrzeni komunikacji w edukacji międzykulturowej. W swoim wystąpieniu odniósł się do historycznych doświadczeń wielowyznaniowej przedwojennej Polski oraz współczesnych dążeń do dialogu międzywyznaniowego i jego rezultatów na przykładzie doświadczeń w relacjach między chrześcijanami i wyznawcami judaizmu.

O lokalnych doświadczeniach w zakresie praktycznej realizacji dialogu ekumenicznego podejmowanego na Śląsku Cieszyńskim mówił ks. prof. dr hab. Józef Budniak (Uniwersytet Śląski).

W przerwie między obradami uczestnicy mogli obcować z kulturą wysoką. Dzięki organizatorom tegorocznej konferencji – dr Anieli Różańskiej, dr Urszuli Klajmon-Lech oraz dr Gabrieli Piechaczek-Ogierman – przybyli goście przysłuchiwali się występowi kwartetu smyczkowego.

W kolejnej części spotkania zebrani goście skoncentrowali się na *Problemach, wyzwaniach i szansach społeczności pogranicza*. Obecność przedstawicieli wielu ośrodków naukowych pozwoliła spojrzeć na omawiane zagadnienia,

² Jan Paweł II wprowadza pojęcie „laboratorium wiary”.

uwzględniając doświadczenia różnych pograniczy Polski. Moderatorem sesji został prof. zw. dr hab. Jerzy Nikitorowicz.

Jako pierwsza głos zabrała prof. zw. dr hab. Halina Rusek, która scharakteryzowała polsko-czeskie stosunki w opinii mieszkańców Czeskiego Cieszyna, uwzględniając perspektywę międzypokoleniowego pojednania.

Socjologiczne spojrzenie na kwestię zależności wyznania (prawosławnego) i narodu (na przykładzie mieszkańców województwa podlaskiego) omówił prof. zw. dr hab. Andrzej Sadowski (Uniwersytet w Białymstoku).

Śledząc losy mieszkańców na kolejnych pograniczach, prof. SWPS dr hab. Jacek Kurzępa (SWPS we Wrocławiu) wskazał doświadczenia płynące z pogranicza polsko-niemieckiego. Profesor ukazał zróżnicowane doświadczenia mieszkańców, społeczności miast polskich i niemieckich. Swoją wypowiedź określił jako „trudną spuściznę pogranicza polsko-niemieckiego”.

Prof. zw. dr hab. Zenon Jasiński (Uniwersytet Opolski) zaprezentował esej o miejscowości z perspektywy edukacji międzykulturowej.

Problematykę transkulturowości regionu jako wyzwania dla edukacji międzykulturowej podjęła dr Dorota Misiejuk (Uniwersytet w Białymstoku). Badając tożsamość podlaskiej młodzieży gimnazjalnej, prelegentka omówiła – uwzględniając ideę transkulturowości – stosunek mieszkańców do dziedzictwa i kultury materialnej regionu.

Czwarta sesja – prowadzona przez prof. zw. dr hab. Katarzynę Olbrycht – poświęcona była edukacji międzykulturowej z uwzględnieniem praktyki szkolnej.

O działalności szkół wyższych w zakresie edukacji międzykulturowej mówiła prof. UŚ dr hab. Alina Szczurek-Boruta (Uniwersytet Śląski, WEiNoE).

Ciekawą koncepcję Jagiellońskich Studiów Kulturowych (Jagiellonian Cultural Studied) ujętą jako projekt edukacji międzykulturowej na poziomie szkoły wyższej zaprezentował prof. dr hab. Leszek Korporowicz (UJ).

O znaczeniu kultury i istocie wielokulturowości w życiu społecznym oraz następstwach życia w różnorodnych środowiskach kulturowych mówiły dr Barbara Galas, dr Hanna Delbani (SGGW w Warszawie). W wystąpieniu podkreślono rolę i doświadczenia szkół (w różnych krajach) w kreowaniu rzeczywistości środowisk niejednorodnych kulturowo.

Poszukiwaniem międzykulturowości w szkole zajęła się dr Beata Kozieł (Uniwersytet Śląski, WEiNoE), która zaprezentowała opinie nauczycieli szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych o realizacji edukacji regionalnej i europejskiej na pograniczu. Poza prezentacją stanu obecnego prelegentka wskazała kierunki działań, które należy podjąć, by skrócić drogę do międzykulturowości w szkole.

W swojej wypowiedzi dr Gabriela Piechaczek-Ogierman (Uniwersytet Śląski, WEiNoE) skoncentrowała się na znaczeniu szkoły wobec problemów społeczno-kulturowych uczniów.

O najnowszej technologii w szkole mówiła dr Sylwia Jaskuła (PEDAGOGIUM w Warszawie), która w wystąpieniu wskazała rozwój kompetencji informacyjnych jako przykład zaniedbanej strategii w zakresie edukacji międzykulturowej.

Kolejną część spotkania poświęconą zadaniom szkoły w zakresie edukacji regionalnej prowadził prof. zw. dr hab. Andrzej Sadowski.

Prof. UG dr hab. Kazimierz Kossak-Głowczewski (Uniwersytet Gdański) przywołał doświadczenia z zakresu edukacji regionalnej i międzykulturowej, ujmując zagadnienie jako dyskurs (niedokończony).

Pozostając w kręgu edukacji regionalnej, dr Jolanta Muszyńska (Uniwersytet w Białymstoku) podjęła zagadnienie znaczenia i roli szkoły w procesie kreowania tożsamości lokalnej uczniów.

Kreowanie tożsamości mieszkańców Zagłębia Dąbrowskiego postrzeganej przez pryzmat działań edukacyjnych szkoły przedstawiła mgr Katarzyna Czepiel (Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu). Na tle historycznych losów regionu oraz jego specyfiki zaprezentowano działania podejmowane w sosnowieckich szkołach podstawowych przez nauczycieli edukacji regionalnej.

Burzliwa dyskusja kończąca tę część obrad przeniosła się w kuluary.

Nad przebiegiem kolejnej sesji *Wyzwania i dokonania edukacyjne polskich szkół za granicą – historia i współczesność* czuwał prof. zw. dr hab. Zenon Jasiński

O znaczeniu szkoły z polskim językiem nauczania na obczyźnie w procesie budowania kapitału społecznego mówiła prof. UMK dr hab. Marta Maria Urlińska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), która przybliżyła zagadnienie na przykładzie badań przeprowadzonych wśród mniejszości polskiej na Łotwie.

Praktyczny wymiar działalności w zakresie edukacji międzykulturowej, a także aktualne działania prowadzone na Zaolziu przybliżyły mgr Barbara Kubiczek oraz dr Anna Gajdzica (Centrum Pedagogiczne dla Polskiego Szkolnictwa w Czeskim Cieszynie; Uniwersytet Śląski, WEiNoE). Prelegentki zasygnalizowały działania adresowane do nauczycieli prowadzone przez Centrum Pedagogiczne dla Szkolnictwa Narodowościowego w Czeskim Cieszynie oraz pracowników Uniwersytetu Śląskiego, Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie³.

³ M.in. projekt *Kolorowe Ścieżki Euroregionu* – projekt realizowany przez pracowników Centrum Pedagogicznego oraz Uniwersytetu Śląskiego, Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie.

Historyczną perspektywę edukacji międzykulturowej zaprezentowała dr Iwona Pugacewicz (Uniwersytet Warszawski), która – na podstawie bogatego zbioru dokumentów źródłowych – omówiła postawy i dylematy polskiej młodzieży szkolnej w XIX-wiecznym Paryżu.

Siódma sesja prowadzona przez prof. UwB dr hab. Mirosława Sobieckiego toczyła się wokół tematu: *Wymiar religijny międzykulturowości i edukacji międzykulturowej w społecznościach wielokulturowych*.

Dr hab. Marek Walancik oraz mgr Agnieszka Niewiara (Uniwersytet Śląski) skoncentrowali się na międzykulturowości z perspektywy pontyfikatu Jana Pawła II. Przybliżyli działalność Jana Pawła II prowadzoną przez wszystkie lata pontyfikatu, poszukiwali również papieskich inspiracji i starań o dialog i jedność wszystkich ludzi.

Kontynuując rozważania, prof. SGGW dr hab. Krystyna Błeszyńska (SGGW w Warszawie) przedstawiła problematykę religii i systemu wierzeń w edukacji międzykulturowej.

Zagadnienie religii jako czynnika kształtującego tożsamość – w różnorodnych środowiskach społeczno-politycznych – w oparciu o najnowsze wyniki badań porównawczych przeprowadzonych wśród uczniów ze szkół z polskim językiem nauczania (z Białorusi, Czech i Ukrainy) przybliżyła dr Barbara Grabowska (Uniwersytet Śląski, WEiNoE).

O znaczeniu religii w życiu Polaków deportowanych na Wschód traktowało wystąpienie mgr Aleksandry Gancarz (Uniwersytet Śląski, WEiNoE). Prelegentka przybliżyła trudne doświadczenia Polaków żyjących na przełomie XIX. i XX. wieku.

Kolejny dzień burzliwych obrad zakończyła uroczysta kolacja uwieńczona koncertem światowej sławy harfistki – Ewy Jaślar oraz spotkaniem z poetką młodą – Marty Różańskiej.

Ostatni dzień obrad zdominowali przedstawiciele cieszyńskiego ośrodka naukowego. Ósma sesja – moderowana przez prof. dr hab. Leszka Korporowicza – poświęcona była *wspólnocie religijnej*.

O potrzebie przynależności do wspólnoty jako naturalnej konsekwencji życia w społeczeństwie i możliwościach, jakie niesie to członkostwo mówiła dr Urszula Klajmon-Lech (Uniwersytet Śląski, WEiNoE). Prezentując wyniki badań własnych, prelegentka ukazała znaczenie wspólnoty religijnej dla respondentów ze Śląska Cieszyńskiego i ziemi pszczyńskiej.

Mgr Alicja Hruzd (Uniwersytet Śląski, WEiNoE) zaprezentowała możliwości, jakie niesie – w wymiarze społecznym i indywidualnym – wolontariat europejski realizowany za pośrednictwem Diakonii Kościoła Ewangelicko-

-Augsburskiego w Polsce. Omówione zagadnienia przygotowano na podstawie wypowiedzi byłych wolontariuszy.

Kwestię funkcjonowania dziecka we wspólnocie oraz jego aspiracje samodzielnego wyboru wyznania omówiła mgr Natalia Ruman (Uniwersytet Śląski, WEiNoE). Szerokie omówienie problematyki konwersji w ujęciu społecznym i teologicznym skłoniły zebranych do refleksji i dyskusji nad podjętym tematem.

Ostatnią – zaplanowaną przez organizatorów – sesję *Metodologiczne aspekty badań międzykulturowych i pedagogiki międzykulturowej – dokonania, problemy, perspektywy* prowadziła prof. SGGW dr hab. Krystyna Błęszyńska.

Interesujące wystąpienie dr Adeli Kożyczkowskiej (Uniwersytet Gdański) dotyczące pytań o polityczność edukacji międzykulturowej wzbudziło dużą ciekawość i wiele pytań uczestników spotkania.

O dorobku pedagogiki międzykulturowej i stanie wiedzy o rodzinie, jaką posiada ta dyscyplina mówiła prof. UŚ dr hab. Ewa Ogrodzka-Mazur (Uniwersytet Śląski, WEiNoE), podkreślając istotny wkład zebranych osób w dorobek, którym dysponujemy. Jednocześnie odwołała się do wiedzy o środowisku lokalnym – rodzinie cieszyńskiej w różnych aspektach jej życia i funkcjonowania (wartości, przekazu dziedzictwa kulturowego i in.).

Klamrą tematyczną zamknięto wystąpienia prelegentów – Dr Aniela Różańska (Uniwersytet Śląski, WEiNoE) powróciła do zagadnienia religijności i tożsamości religijnej w badaniach międzykulturowych.

Październikowa konferencja była czasem refleksji nad dotychczasowym dorobkiem naukowym pedagogiki międzykulturowej, pozwoliła zebranych wysłuchać interesujących wywodów oraz uczestniczyć w burzliwych dysputach naukowych. Ważną częścią pracy poczynionej w czasie obrad było wyznaczenie nowych celów w zakresie szerzenia wiedzy i wychowania ku międzykulturowości.

Podsumowania trzech dni obrad dokonał prof. zw. dr hab. Tadeusz Lewowicki, który podkreślił zasadność organizowania cyklicznych spotkań podejmujących rozważania z zakresu edukacji wielo- i międzykulturowej. Profesor zamknął konferencję, zapraszając wszystkich uczestników do podjęcia dyskusji podczas kolejnych spotkań na Ziemi Cieszyńskiej.